

Forarbeid

Simon Dai
Olaf Godtland Røe

Diplomoppgave våren 2018

Master i arkitektur
NTNU
Trondheim

Hovedveileder: **Fredrik Lund**
Biveileder: **Pasi Aalto**

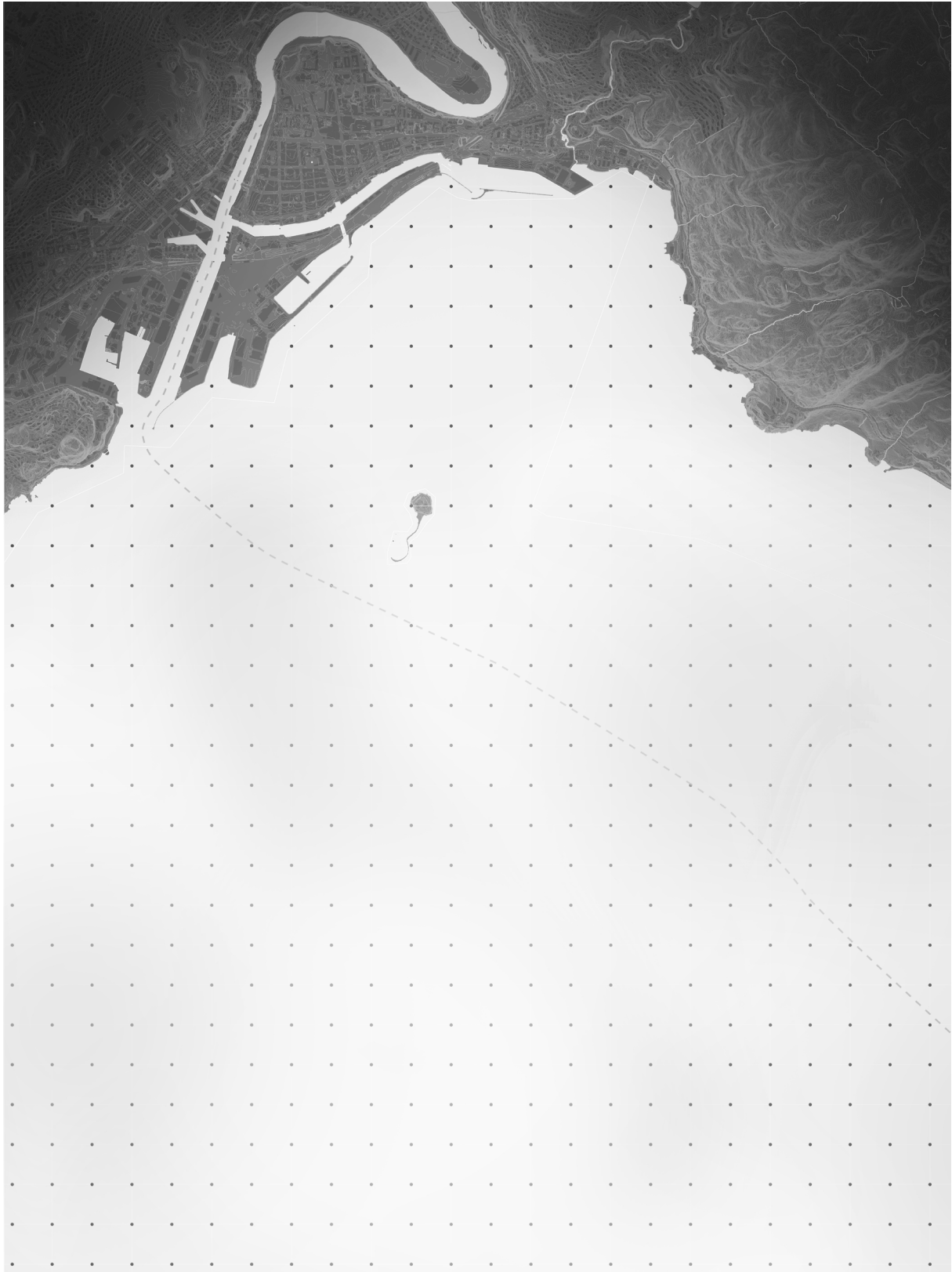
innhold

	innledning	5
	problemstilling	7
oppgavedefinisjon		
	intensjoner	9
	premisser	9
	om program	11
	faglig fokus	13
	avgrensning av oppgaven	13
bakgrunn		
	situasjonskontekst	15
	kjøpmannsgata	15
	kort historikk	17
utførelse		
	metode	19
	fremdriftsplan	21
	forslag til innlevert materiale	23
	kilder	27

Innledning

Bryggerekken i Kjøpmannsgata er et av Trondheims mest fotograferte bygningsmiljø. Med sine former artikulerer dem elverommet på en måte som er unik i norsk sammenheng. Som bygninger representerer bryggene en virksomhet som har tilført velstand til byen og utviklet Trondheim til slik vi kjenner byen i dag. I dag huser bryggene private virksomheter, som kontor, forretning, restauranter og butikker. Flere av bryggene i rekken står tomme, av ulike, komplekse årsaker. Vi mener bryggene er interessante objekter med sine historier, beliggenhet, morfologi og deres betydning for byen. Ettersom hver brygge har en unik historie og form, har vi fokusert vårt arbeid på en enkelt brygge, Kjøpmannsgata 15.

Problemstilling

Hvordan kan et kulturminnes romlige potensial fortelle historien til en by?

“Disse bygninger er smukke, fordi de er skabt af en byggetradition med måske århundreders erfaring. Det er ikke arkitekturens storværker, men de kan være mesterværker udført i fremragende håndværk. Med naturlig form, konstruktion, og rigtig anvendelse af egnede materialer bliver resultatet disse smukke huse, som vi føler er danske, passer sammen, hører til i det danske landskab og kan smykke naturen. De skal ikke værnes og bevares fordi de er gamle, men fordi de er smukke og har bygningskulturel værdi. Og de værnes bedst ved at bruges og indgå i dagliglivet, ikke som museumsgenstande, men som brugsgenstande, der forener den skønhed, det gode håndværk her givet dem med en anvendelse og indretning, som hører til i dag.”

Kaj Gottlob

Intensjoner

Ved å ta for oss Kjøpmannsgata 15 ønsker vi å belyse arkitekturens identitetsskapende faktor i en by. Da den er en del av et vernet bygningsmiljø som har spesiell tilknytning til byens historie, har bygningens ytre form og dimensjoner en symbolsk verdi. Således forteller den noe viktig i en by; det er byens *raison d'être*.

En grunnleggende faktor til at byen ble etablert og vokste frem er dens beliggenhet. Byen, likesom bryggen, har vært bindeledd mellom sjø og land, og som bygning er bryggen spesielt interessant som en forbindelse og en forhandler mellom sjøens og landets premisser.

Premisser

Brygga i Kjøpmannsgata 15 ble bygget i 1856 som en "midtgangsbygge". Sentralt hadde den en akse for forflytning av varer, og ut mot langveggene boder for oppbevaring. Bryggens konstruksjonsprinsipp er skapt for å få plass til flest mulig varer. Dette innebærer at det er lave etasjehøyder. Siden ferdigstillingen har brygga blitt renoveret flere ganger, hvor innvendig konstruksjon og innredning har blitt tilpasset til tidens behov. I 1980-årene startet en brutal transformasjon hvor brygga skulle bli kontor- og forretningslokaler. Byggingen ble imidlertid raskt avbrutt av et børskrakk. Brygga har siden vært en forlatt byggeplass, og ingen av de planlagte endringene har blitt ferdig bygget. Brygga står i dag som et tomt skall, i stor kontrast til det yrende livet som en gang var.

storhamarlåven
Sverre Fehn, 1974

Om program

Oppgaven tar sikte på å skape et handels- og sjøfartsmuseum som kan fortelle byens historie, som i dag er underfortalt. Som bygning skal brygga være med på å skape en identitet. I et lengre tidsperspektiv danner programmet derfor grunnlaget for undersøkelsen av en struktur som kan gjenopprette en relasjon mellom byen, objektet og elva. Dette innebærer å gjenskape brygga som et møtested i byen. Bygget skal i seg selv være en grunn til å dra til Kjøpmannsgata. Rommet i brygga må derfor være av offentlig karakter, og fungere som en forlengelse av gaterommet.

Bryggemuseet skal være en institusjon som forteller historien om mennesket og hvordan det gjennom tidene har overlevd i sitt miljø. Det skal stille ut objekter skapt av naturen og mennesket, og danne et husrom for den kulturelle sjelen til Trondheim. Museet viser frem den kulturelle rikdommen til tidligere generasjoner.

I vårt moderne samfunn er museets oppdrag å vise et samfunn i utvikling. Objektene eies av borgerne, og museet må derfor være en institusjon som kan fremme ideene om åpenhet og demokrati. Det må derfor nå ut til alle grupper i samfunnet. For å bidra til utvikling må museet bruke sine unike kilder og sitt potensiale til å sette det moderne samfunnet og byens urbane forandring i

et historisk perspektiv. Museet må være en ressurs som bringer kunnskap fra en annen tid inn i dagens diskusjoner, der fortiden settes i relasjon til nåtiden. Gjennom ulike program og aktiviteter må museet skape diskusjoner som kan bidra til bedre forståelse for Trondheims kulturarv, vekst og utvikling.

Utdanning er kritisk for utvikling. Utdanning som unngår historien og kulturen til et samfunn er tomt og ufullstendig. Et av de fundamentale målene til museet må derfor være at publikum skal gå ut med mer kunnskap enn de kom inn med. Bryggemuseet må derfor ha kapasiteten, evnen og verktøyene til å tilby kulturell utdanning gjennom sine samlinger. Det beriker dannelsen av mennesket ved at man kan forstå, og lære å sette pris på sine forfedres historie, kultur og prestasjoner.

Museet bør derfor være et møtested på tvers av generasjoner. Det må ha et program som kan bidra til læring for alle aldersgrupper, og være artikulert slik at det blir en komponent i utdanningssystemet i Trondheim. Ved at de unge tilegner seg kunnskap fra en annen tid kan de i neste omgang ta utviklingen et steg i riktig retning. For å tiltrekke seg unge trenger museet liv og røre som skaper begeistring. Offentlige funksjoner må derfor kombineres med den tradisjonelle funksjonen til et museum.

tegninger av Kjøpmannsgata 15
ca 1910
fra Byarkivet

Faglig fokus

Prosjekteringsdelen av oppgaven berører temaet transformasjon i arkitekturfaget. Dette bringer flere utfordringer. Den første er funksjon; i Kjøpmannsgata 15, som opprinnelig ble konstruert som et lagerbygg, er dimensjoneringen av byggegriddet en utfordring, da rommene ble maksimert med tanke på lagringsareal- og volum. Når bryggen skal fylles med et nytt programinnhold må det skje på en måte som ikke forringer de eksisterende kvalitetene. Den andre er verneverdighet, det vil si at det finnes føringer for hvor stor grad og på hvilken måte transformasjonen vil endre det eksisterende. Selv om transformasjonen skal oppfylle samtidens krav og funksjonelle ønsker, må inngrepene aldri forringe bygningens estetiske kvaliteter. Det tredje er de nye tekniske krav; det er en stor utfordring, og i noen tilfeller, umulig, å oppfylle samtidens tekniske krav til bygninger. I vår oppgave sikter vi på å balansere mellom tekniske krav og bygningens kulturelle verdier med suboptimale tekniske løsninger. (Harlang, 2015) husk preface-sitat!

Hvordan kan man legge nye lag på en eksisterende bygning og samtidig sikre at bygningens kulturelle verdier ikke forringes, men snarere forsterkes?

Den andre delen av oppgaven som er av mer teoretisk av karakter, ønsker vi skal komme til uttrykk i prosjekteringen. Den handler om bryggens uløselige forhold til byen Trondheim, dens rolle som urban artefakt og tidens faktor i bryggen. Bryggens locus, forholdet mellom den spesifikke beliggenhet og bryggen selv, er samsvarende med byen. Bryggen er der land møter vann. Byen er også der land møter vann. Bryggens locus er derfor spesiell og universell. (Rossi, 1982)

Siden virksomheten i Kjøpmannsgata har dannet grunnlaget for dagens by er dens former definerende for byens identitet. Den er en del av det kollektive minnet. (Halbwachs, *La mémoire collective*, 1950) "When a group is introduced into a part of space, it transforms it to its image, but at the same time, it yields and adapts itself to certain material things which resists it. It encloses itself in

the framework that it has constructed. The image of the exterior environment and the stable relationships that it maintains with it pass into the realm of the idea that it has of itself."

Aldo Rossi skriver i *Architettura della citta* at byen er folkets kollektive minne, og som minne er det forbundet med objekter og steder. Byen er locus for det kollektive minnet, og forholdet mellom locus og innbyggere blir byens hovedbilde, av både arkitektur og landskap. "... in this entirely positive sense great ideas flow through the history of the city and gives shape to it."

Bryggene i Kjøpmannsgata er artefakter og symbol på byens eksistensgrunnlag, og uløselig knyttet til Trondheims identitet. De er bildet, både som metafor og bokstavelig, på Trondheim. For Trondheims identitet som by er det derfor kritisk at Kjøpmannsgata blir tatt i bruk for offentligheten.

Avgrensning av oppgaven

Det er viktig å presisere at dette er en reflekterende prosjekteringsoppgave, og ikke en konserveringsoppgave. Til tross for at Bryggerekken er vernet som miljø, er hver enkelt brygge kun verneverdig. Med utgangspunkt i kommunens DIVE-analyse vil fokuset under prosjekteringen dreie seg om bryggens romlige potensial og bygningens forhold til omgivelsene og byen.

Målet med arbeidet er å oppnå en forståelse av det potensialet et kulturminne har for samfunnet utover det å representere historie. Gjennom å jobbe med det romlige potensialet til bryggen ønsker vi å belyse at kulturminner som arkitektoniske objekter kan være noe mer enn en økonomisk byrde eierne. Brygga skal igjen bli en tilgjengelig ressurs for byen og dens innbyggere. Den trenger et program som er relevant for byens karakter. Vi ønsker å prosjektere en ny relasjon mellom bryggen og byen, hvor brukerne kan oppleve større nærhet til sted og materialer enn man gjør i dag.

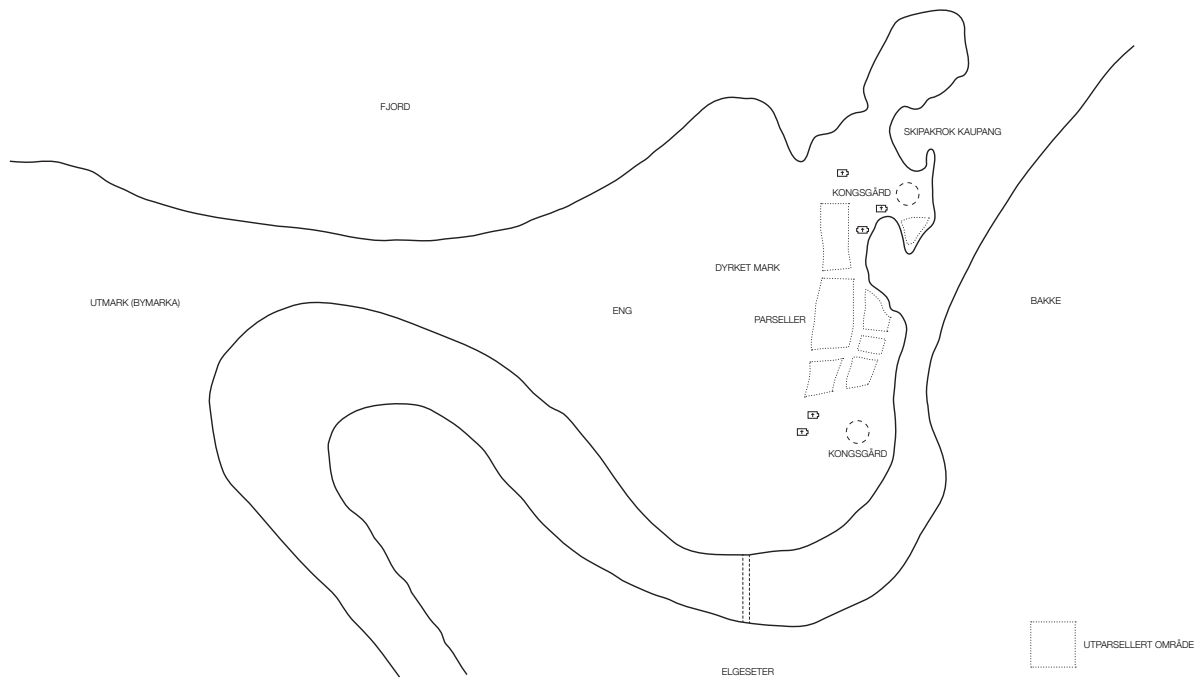

Situasjonskontekst

Midtbyen har et stort potensiale som historisk bysentrum. Kommunen har sammen med aktører i Midtbyen satt i gang tiltak for å trekke flere folk til sentrum. Ønsket er å gjenskape en kompakt og aktiv bykjerne som kan virke samlende for Trondheim. Byens opprinnelige funksjon som samlende sentrum og et definert sted å komme til, er svekket.

Kjøpmannsgata

Øst i Midtbyen ligger Kjøpmannsgata i to nivåer, og nede langs Nidelven står det brygger på samme sted som det har stått brygger i tusen år. Byrommet forteller historien om byens oppstandelse og kobling mot omverdenen. Tidligere var bryggene knutepunkt for varer på vei inn og ut av byen. Bryggene langs Kjøpmannsgata er i dag privatiserte, og gaterommet oppleves som lite tilgjengelig. Alle bryggene i Kjøpmannsgata er vernet som bygningsmiljø og er en viktig del av Trondheims identitet. Mange av dem er imidlertid i dårlig stand. Gata er i stor grad en akse for gjennomfart og forflytning. I 2017 utlyste kommunen en konkurranse for gateløpet som et prosjekt for å vitalisere bydelen. Likevel kan det virke som kommunen ikke har noen helhetlig visjon for koblingen mellom gata og bryggene. Bortsett fra deres historiske betydning er det usikkert hva husene langs bryggerekka egentlig er. Derfor har Trondheim kommune, NTNU, Trøndelag fylkeskommune, og Næringsforeningen i Trondheimsregionen gått sammen om å vitalisere bryggene og området rundt. Parallelt med vitaliseringsprosjektet har kommunen startet en områderegulering av Kjøpmannsgata.

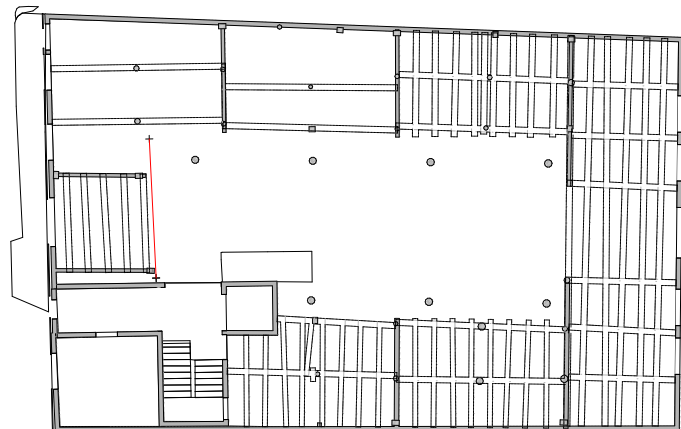
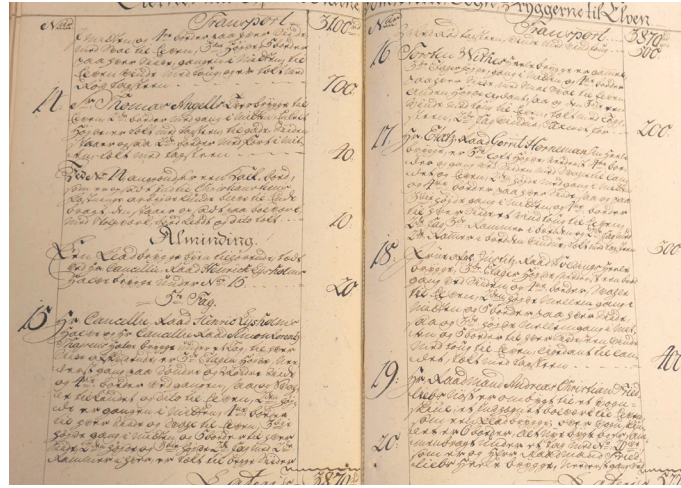
Kort historikk

“Byen ved osen”

Historien om byen er Nidelven. Der elv og fjord møtes er det gunstig å slå seg ned. Ute på Nidarneset sørget elven for at bonden kunne dyrke og få tak i all slags fisk. Den skapte naturlig landingsplass for båten og beskyttet mot den strie fjorden. Den naturlige koplingen mellom land, ferskvann og sjø førte derfor i 997 til byens grunnleggelse som “kaupangen ved Nidaros” - byen ved osen av elva Nid.

Bryggerekka i Kjøpmannsgata har siden vært av enorm betydning for Trondheim. Lett tilgjengelig for last av og på skipene fra elven oppstod byen som sentrum for sjøfart og handel. Bryggene var byens havn og en møteplass med yrende folkeliv. Her eksporterte borgerskapet kobber, trelast, fisk og andre varer ut til Europa. I retur kom skipene med korn, salt, vin, tekstiler og andre varer. Størsteparten av godset passerte de værbitte tømmerbryggene, som i nesten tusen år var Trondheims portal til omverdenen. (Trondhjemske samlinger, 1962)

Bryggene forteller historien om byens oppstandelse, og er et viktig bilde på identiteten til Trondheim som by. Som objekter ser de likevel ut til å være forsømte. Først i de senere årene har bryggerekkas verdi kommet frem i lyset. For eierne er det imidlertid dyrt å sette i bryggene i stand slik antikvariske myndigheter legger føringer for. Private funksjoner gjør det vanskelig å forsvare investeringene økonomisk, da eierne ikke greier å omsette kulturverdiene til et finansielt utbytte. Som resultat står flere av bryggene tomme og forvitret.

øverst:
branntakster fra Byarkivet

midten:
fotografi fra bryggens interiør i dag

nederst:
plan fra BIM-modell

Metode

Vår fremgangsmåte var opprinnelig å skaffe oss tegnegrunnlag fra Byarkivet på Dora, og gjennom befaringer bli kjent med bygningens og stedets elementer gjennom skisser, fotografier, lydopptak og video. Mot slutten av januar fikk vi vite om at det var gjort en laserskanning av hele bygget, og etter den kom oss i hende har den, etter kontrollmålinger, overtatt tegningene fra Dora som tegnegrunnlag. Vi ser for oss en tradisjonell prosjekteringsmetode gjennom tegning, modellarbeid, studieturer, teori og veiledning som metode frem mot innlevert prosjekt.

fremdriftsplan

desember	januar	februar	mars	april	mai
	1 oppstart	offentlig/privat fellesfunksjoner	midtsemester prosjektering	14 produksjon	
49	2 ekskursjon bryggerekka analyser stedet	6 identitet sansing menneske og detalj	10 arealprogram regional effekt	15 produksjon	19 11.05 innlevering
50	3 situasjonsmodell materialer	7 (kvaliteter) prinsippskisser	11 snittmodell detalj	16 17.04 endelig forarbeid	20 montering av utstilling
51 justering av forarbeid	4 konseptutvikling skissemodell program	8 offentlig/privat prosjektering	12 lys materialitet romlab	17 produksjon	21 22.05-24.05 sensur del 1 utstillingsåpning
52	5 infrastruktur volumstudier	9 prosjektering årstidssoner detaljering	13 påskeferie	18 produksjon	22 29.05-31.05 sensur del 2

Forslag til innlevert materiale

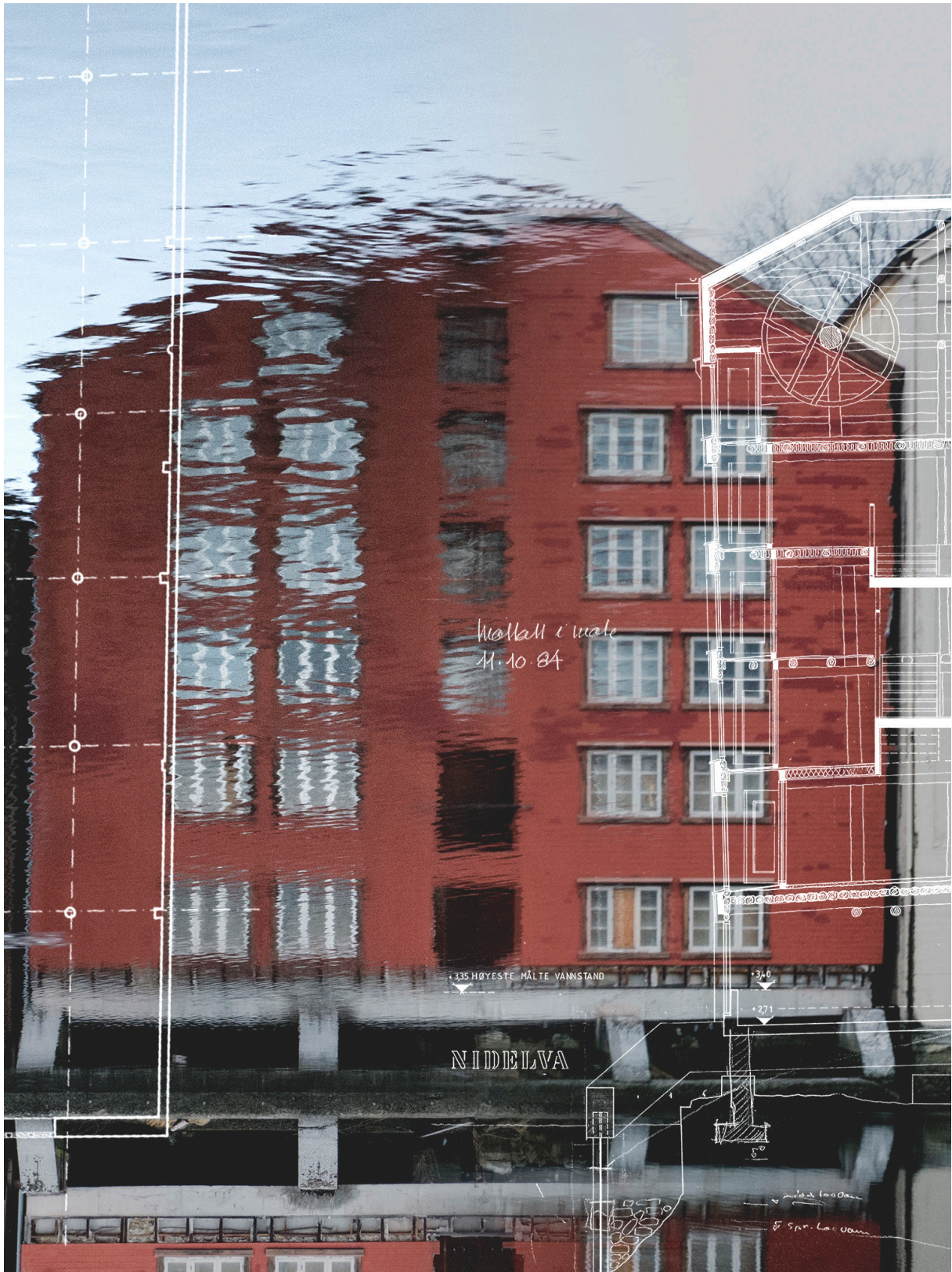
tegninger:
svartplan
situasjonsplan

plan 1:100 /hensiktsmessig skala
snitt 1:100 /hensiktsmessig skala
fasader 1:200/hensiktsmessig skala

illustrasjoner
tidslinje

modeller:
situasjonsmodell 1:200
1:50 modell av eksisterende
1:50 modell av prosjektert
1:20 modeller av utvalgte situasjoner

hefter:
forarbeid
prosess
analyser
om prosjektet

Kilder

Litteratur

1. Gottlob, K., *Værn af smukke danske huse af bygningskulturel værdi*, Fonden for Bygnings- og Landskabskultur, 1966, København.
2. Halbwachs, *La mémoire collective*, 1950, Presses universitaires de France, Paris
3. Harlang, C., *Om bygningskulturens transformation*, 2015, Gekko Publishing, København.
4. Rossi, A., *L'architettura della città*, 1982, MIT press, London.
5. *Trondhjemske samlinger* (1962). Utgitt av Trondhjems Historiske Forening. Rekke 3, bind 2, hefte 2.

Personer

Elisabeth Kahrs. Byantikvaren, Trondheim kommune
Maria Nervik. Byplankontoret, Trondheim kommune
Lene Strøm. Avdelingsleder, Trondheim sjøfartsmuseum

Firma

Olav Thon Gruppen
v/ Karin Damli. Vaktmester, Thon Hotel Nidaros

Bergersen Arkitekter
v/ Iver Berg Blomsøy.

